

ALMÁSI TIBOR–KŐFALVI TÁMAS

Az 1327. évi nagyszombati királytalálkozó szerződéslevele

Az „utolsó aranyágacska” lehullása, vagyis III. András 1301. január 14-én bekövetkezett halála után több mint két, harcokkal és csatákkal terhes évtizedre volt szükség ahhoz, hogy I. Károly király, győzedelmeskedve trónkövetelők és tartományurak fölött, hozzáláthasson saját gazdasági, társadalmi és külpolitikai elképzeléseinek megvalósításához.

Külpolitikai orientációjában kezdetben fontos szerepet játszott, hogy az egyes államok milyen viszonyt tartanak fenn az oligarchákkal, vagyis támogatják-e vagy sem országa új rendjének kiépítését. Az államrend megszilárdítása után azonban elsődleges szemponttá vált, hogy az ország hatalmi pozícióját a külkapcsolatok révén is minél jobban sikerüljön megerősíteni.

Az ország nyugat felé irányuló politikájában az osztrák és cseh uralkodókkal való kapcsolat játszotta a legfontosabb szerepet. A magyar–osztrák viszonyt sokáig beárnyékolta egyrészt az, hogy az osztrák hercegek többször aktívan támogatták a magyar király ellen forduló tartományurakat, másrészt pedig, hogy a Muraköz és Pozsony vármegye osztrák kézen voltak. A feszült osztrák–magyar kapcsolat csak az 1320-as évek elején látszik enyhülni, amikor az 1322. évi mülhdorfi csatában – az előző évben kötött megállapodás értelmében – a Köcski Sándor által vezetett magyar sereg is részt vesz III. (Habsburg) Frigyes oldalán. Ez a kapcsolat ugyanakkor a magyar–cseh viszony meghatározójává is vált, hiszen Luxemburg János épp Frigyes ellenfelét, IV. (Bajor) Lajos német királyt támogatta. Az idők azonban változnak, s velük a külpolitikai viszonyok is. 1323 vége felé ugyanis Luxemburg János és I. (Habsburg) Lipót békét kötöttek egymással, s ezzel nemcsak a cseh–Habsburg, hanem a cseh–magyar kapcsolatokban is új szakasz vehette kezdetét.

Természetesen egy ország külkapcsolatait nemcsak politikai, hanem gazdasági tényezők is befolyásolják. Ennek tudható be, hogy a magyar–cseh közeledést a korábbi szövetségi rendszer felbomlása mellett a két ország gazdasági kapcsolatainak bővülése is siettette. Európa korabeli nemesfémtermelésében a legnagyobb szerepet Magyarország és Csehország játszotta, előbbi az arany, utóbbi pedig az ezüst bányászatában volt vezető hatalom. Ezen gazdasági egymásrautaltság teremtette meg azt a kapcsolatot, amelynek révén I. Károly király 1327-ben a bányászat fellendítésére hozott intézkedéseiben épp a cseh mintára támaszkodott. Az 1328-ban alapított Körmöcbánya lakói például egy cseh bányaváros, Kittenberg (Kutnahora) kiváltságait kapták meg.

A magyar–cseh jóviszony megerősödéséhez járult hozzá a magyar–osztrák kapcsolat teljes megromlása azáltal, hogy a Babonicsokat 1326. évi lázadásuk során támogatták az osztrákok. A 20-as évek második felére tehát megteremtődött a lehetősége annak, hogy a magyar és a cseh király szövetségi szerződést kössenek egymással. Erre 1327. február 13-án Nagyszombat-

ban történt személyes találkozásuk alkalmával került sor. Ezen szövetségi-házassági szerződés szövegét tartalmazza az alábbi dokumentum. A szövetség megkötését követő évben, 1328-ban a magyar és a cseh király már közösen lépnek fel az osztrákok ellen, és a Lajta melletti csatában győzelmet is aratnak felettük. Magyarország ennek köszönhetően a brucki béke értelmében visszakapta a régóta idegen fennhatóság alatt levő Pozsony vármegyét. És a Muraközt. Ami a szóban forgó megállapodás utóéletét és a cseh–magyar viszony további alakulását illeti, bár a szerződésben elhatározott házasság I. Károly király elsőszülött fiának, Lászlónak már 1329-ben bekövetkezett halála miatt nem köttetett meg, sőt, a cseh–magyar kapcsolatok utóbb a cseh király nagyhatalmi törekvései miatt átmenetileg ismét feszültté is váltak, ezen egyezmény mégis egyik fontos előzménye az 1335. évi visegrádi királytalálkozásnak.

Az I. Károly magyar és Luxemburgi János cseh király által megkötött szövetségi szerződés nemcsak a XIV. század 20-as éveiben fennálló magyar–cseh viszony fontos dokumentuma, de a középkor aprólékos, minden részletre kiterjedő diplomáciai gondolkodását is híven tükrözi.

A szerződéslevél pontos szövege, annak alapvető fontossága ellenére sem látott mindeddig napvilágot. Korábbi magyar és cseh kiadásai nem az eredeti oklevél, hanem egy Bécsben őrzött, több ponton téves olvasatú, helyenként hiányos kései másolat szövegére támaszkodnak, így a több későbbi kiadás alapját képező Fejér György-féle szövegközlés is (Codex Diplomaticus Hungariae ... VIII. 3. 192–197.). Az ép állapotú eredeti oklevél ma Prágában található. Lelőhelye és jelzete: Státní Ústřední Archiv v Praze. Archiv České Koruny. Listiny a listy 117. I. Károly királynak az okmány megerősítéséhez használt függő pecsétje alsó szélén kis mértékben letörött. Az oklevélnek a Magyar Országos Levéltárban őrzött fényképe az Anjou-kori Oklevéltár XI. – az 1327. évet feldolgozó – kötetének munkálatai során került kezünkbe; jelzete: Df. 287 456. Kiadásunk alapjául e fényképfelvétel szolgált. Köszönetet mondunk végezetül Engel Pál és Makk Ferenc professor uraknak olvasatunk és fordításunk ellenőrzésében nyújtott önzetlen segítségükért.

Nos Karolus, dei gratia rex Hungarie recognoscimus et ad universorum notitiam tenore presentium cupimus pervenire, quod nos cum magnifico principe domino Johanne Boemie et Polonie rege illustri ac Lucemburgensi comite, fratre nostro carissimo in indissolubilis ac individue amicitie unione permanere cupientes, ad ipsius unionis robur et perpetuam firmitatem sincera fide promittimus ipsum dominum regem Boemie contra omnem hominem, omni tempore, in quovis necessitatis articulo et in locis quibuslibet, toto posse nostro, quandocumque per eum requisiti fuerimus, adiuvare, illustribus ducibus Austrie, qui nunc sunt, fratribus nostris, dumtaxat exceptis, contra quos si predictus rex Boemie hostiliter cum exercitu processerit, sedere tenebimur in quiete, nec eis aliquod in hac parte ferre subsidium vel iuvamen, nec admittere, quod de regno nostro Hungarie ipsi aliqua subsidia per quoscumque nostros regnicolas afferantur. Si autem ipsi duces terras predicti domini regis Boemie invaderent, tunc nos sibi tenemur toto succurrere posse nostro, prout super eo per ipsum dominum regem Boemie fuerimus requisiti, ipse quoque similiter viceversa, si iidem duces Austrie terras

nostras ulloumquam tempore invaderent, tenetur nobis ad requisitionem nostram totius sue potentie subsidio succurrere oportuno. Et quandocumque ipse dominus rex Boemie suos homines nobis in auxilium transmiserit, illis in pabulo equorum tantummodo intra metas regni nostri tenebimur providere, et ipse similiter nostris, quos sibi quandocumque transmiserimus, hominibus intra metas regni sui in solo equorum pabulo providebit. Ad maioris autem mutue dilectionis nostre evidens ligamentum, illustrem Ladizlaum primogenitum nostrum inclite Anne, nate dicti domini regis Boemie, postquam a sede apostolica super consanguineitate dispensatio, pro qua obtinenda tam dictus dominus rex, quam nos tenebimur in proximo ad ipsam sedem apostolicam nostros nuntios destinare, fuerit obtenta, infra sex menses immediate sequentes tradere et matrimoniali federe in loco, quem idem dominus rex et nos duxerimus mutuo deputandum, promittimus copulare. Quod si dispensatio huiusmodi a predicta sede apostolica ista vice nequiverit obtineri, contractus ipsius matrimonii teneri debebit ad triennium in suspenso, et interim uterque nostrum, videlicet tam dominus rex antedictus, quam nos bona fide et toto posse pro dispensatione huiusmodi tenebimur laborare. Postquam vero ipsa dispensatio obtenta fuerit, et predicta filia ipsius domini regis Boemie duodecim etatis sue annos compleverit, ex tunc ipse dominus rex Boemie statim eam marito suo Ladizlao predicto tenetur usque ad metas sepedicti regni nostri Hungarie transmittere, et abinde infra annum continue computandum ipsi nate sue decem milia marcarum grossorum denariorum Pragensium, quinquaginta sex grossos pro marca qualibet computando, in Broda Hungaricali nomine dotalitii tenebitur assignare. Que decem milia marcarum nos ibidem tenebimur recipere, in regnum nostrum, quocumque nobis placuerit, deducturi, sepedicto domino rege Boemie pro universis suis regnicolis promittente, quod usque ad castrum nostrum Trinchiniense secure predicta pecunia deducetur. Nos vero viceversa pro dotalitio sepedicti filii nostri quindecim milia marcarum argenti, ita quod quelibet marca ad valorem quinquaginta sex grossorum denariorum Pragensium se extendat, tenebimur assignare. Dotalitium vero supradictum, quod ad utroque latere totum se ad viginti quinque milia marcarum extendit, in infrascriptis bonis divisim, ita quod decem milia, que pro dotalitio filie predicti domini regis Boemie, et quindecim milia, que pro dotalitio prefati filii nostri designentur ex nomine, assignamus, videlicet in civitatibus reginalibus: Wereuche, Segusd, Labad, Chehy, Aranas, cum suis comitatibus, officialatibus, villis et pertinentiis universis, item ville Scentomburus, Scabas, due ville Achad, Balhas, Wthus, Daran, Chekene, Wylok, similiter cum omnibus suis utilitatibus, predicta decem milia marcarum, item Posoga cum toto suo districtu, castris, civitatibus, villis, opidis et aliis suis pertinentiis universis prefata quindecim milia marcarum sint per nos certitudinaliter demonstrata. Hoc expresso, quod si predictum Ladizlaum filium nostrum, ante vel post obitum nostrum, habendo liberum vel liberos masculos, decedere forte contingeret, iidem filius sive filii in regno Hungarie supradicto succedere debeant, et ipsum regnum ad eos, et non ad alios, iure hereditario pertinebit. Si vero sepedictum filium nostrum, habendo filiam vel filias, mori contingeret, extunc ipsa vel ipse iuxta consuetudinem ipsius regni Hungarie hactenus observatam succedere et hereditare debebunt. Si autem sepedictum filium

nostrum sine filiis vel filiabus de hac luce migrare contingeret, tunc supradicta Anna, nurus nostra, utrumque dotalitium prelibatum usque ad mortem suam pacifice possidebit. Ea vero defuncta, predicta decem milia marcarum, per predictum dominum regem Boemie eidem Anne, filie sue, ratione dotalitii assignata, ad eundem et heredes suos libere revertentur. Ipseque dominus rex Boemie ac heredes sui predicti bona prescripta, que pro huiusmodi decem milibus marcarum sunt superius assignata, in sua potestate tenebunt pacifice, donec ipsis per nos vel ex parte nostri, de predictis decem milibus marcarum fuerit ex integro satisfactum. Cumque per nos, heredes vel successores nostros, reges Hungarie domino regi Boemie vel heredibus suis sepredictam decem milia marcarum in predicta civitate nostra Trinchiniensi numerata fuerint et soluta, et abinde usque ad metas Moravie ex parte nostri vel successorum nostrorum predictorum secure conducta, tunc predicta bona debent esse libera et soluta. Nosque pro nostris terrigenis promittimus, quod nullum in ipsius pecunie deductione impedimentum prestabunt. Hoc etiam specialiter est adiunctum, quod si per mortem alterutrius, videlicet Ladizlai et Anne predictorum, vel propter difficultatem prefate dispensationis, predictum matrimonium non posset legitime consummari, tunc nec nos, nec sepredictus dominus rex Boemie ad solvendum dotalitium erimus obligati, nichilominus tamen unio dilectionis et amicitie, et omnia alia, que pretacta sunt, debent per nos et sepredictum dominum regem Boemie inviolabiliter servari. Insuper si regem Boemie predictum claudere contingeret diem extremum, tunc nos regnum Boemie, necnon ipsius regni heredes supradictos cum omnibus terris et iuribus suis in nostram protectionem recipimus, et ipsum ac eos defendere tenebimur, et promittimus, tamquam propria bona nostra. Idem quoque dominus rex Boemie antedictus, liberis nostris et regno nostro Hungarie sepredictis, facere tenebitur viceversa, si nos, quod absit, migrare contingeret de hac luce. Ut autem hec omnia et singula premissa ac etiam ea, que in unione prius inter nos et sepredictum dominum regem Boemie habita et ordinata sunt, in omnibus et per omnia permaneant semper salva, in ecclesia sancti Jacobi apud fratres minores in civitate nostra Tyrnavia, super maius altare, presentibus venerabilibus in Christo patribus, Ladizlao archiepiscopo Colocensis, cancellario nostro, Hinkone electo Olomucensis, Andrea preposito Albensis ecclesiarum, vicecancellario nostro, necnon spectabilibus et nobilibus viris, Wilh[elmo] comitis Juliacen[sis] primogenito, Demetrio magistro tawarnicorum nostrorum, Iofrido comite de Lying, Mykch bano totius Sclavonie, Henrico comite de Wylmow, testibus ad hoc specialiter vocatis, iuravimus, tactis sacrosanctis ewangeliiis, omni dolo et fraude cessantibus, irrevocabiliter et inviolabiliter adimplere, rata et firma semper tenere et habere, ac perpetuo observare, nec contra ea vel eorum aliquod ulloumquam tempore, de iure aut de facto facere vel venire. Est etiam expressum inter cetera, quod tam sepredicta nata prelibati domini regis Boemie, quam etiam memoratus filius noster, dum sibi fuerit, ut predicatur, transmittendo, sani et immunes ab innatis defectibus mentis et corporis, sicut concedet, habeantur. In quorum omnium predictorum robor et testimonium presentes fieri litteras et sigillo nostro autentico fecimus roborari. Datum Tyrnavie, Idus Februarii, Anno domini Millesimo Trecentesimo vicesimo septimo.

Mi, Károly, Isten kegyelméből Magyarország királya, emlékezetbe idézzük, és a jelen oklevél rendjében tudomására hozzuk mindenkinek, hogy a barátság megbonthatatlan és kikezdhethetlen egységében akarván megmaradni igen szeretett testvérünkkel, a nagyságos fejedelemmel, János úrral, Csehország és Lengyelország dicső királyával, luxemburgi gróffal, ezen szövetség tartóssága és örök szilárdsága érdekében őszinte hittel megígérjük, hogy a szóban forgó cseh királyt minden időben, a szükség kívánta bármely pillanatban, amikor csak erre felkér bennünket, valamennyi helyen, a legjobb képességünk szerint, mindenkivel szemben megsegítjük, kivéve testvéreinket, Ausztria jelenlegi kiváló hercegeit. Ha az előbb mondott cseh király ellenük vonulna fel támadólag seregével, mi kötelesek leszünk nyugton megmaradni, nem fogunk a hercegek számára ez ügyben semmilyen támogatást vagy segílyt nyújtani, és ahhoz sem járulunk hozzá, hogy magyar királyságunkból bármely alattvalónk is valamilyen segítséget vigyen nekik. Amennyiben viszont a mondott hercegek intéznének támadást a fent nevezett cseh király úr földjei ellen, ez esetben őt minden erőnkkel segíteni tartozunk, mihelyt erre vonatkozólag a cseh király úr kéréssel fordul hozzánk; és hasonlóképpen viszonosan, ha ugyanezen osztrák hercegek bármikor is a mi területeinkre törnének, megkeresésünkre ő is köteles lesz teljes hatalmával megadni a szükséges segítséget. És a szóban forgó cseh király úr emberei számára, ahányszor csak megsegítésünkre küldi őket, pusztán a lovak takarmányáról kell országhatárainkon belül gondoskodnunk, és hasonlóképp, amikor mi küldjük el embereinket hozzá, országának határain belül ő is csak a lovak abrakjával fogja ellátni őket.

Hogy pedig az egymás iránti kölcsönös szeretetünk kapcsa még erősebb legyen, megígérjük, hogy dicső elsőszülött fiunkat, Lászlót, a cseh király úr ragyogó hírű leányának, Annának szánva, a kettőnk által közösen megállapított helyen átadjuk, és őket házassági kötelékkel egyesítjük az azt követő hat hónapon belül, amint az Apostoli Széktől a vérrokonság alóli felmentést megszerezzzük, amelynek elnyerése érdekében a mondott király úr és egyként mi is kötelesek leszünk követeinket a nevezett Apostoli Székhez a legközelebbi jövőben elküldeni. Ha eme felmentést az Apostoli Széktől ez alkalommal nem sikerülne megszerezni, a szóban forgó házassági szerződésnek három évre függőben kell maradnia, eközben pedig mindkettőnknek, nevezetesen az előbb mondott cseh király úrnak és nekünk is kötelességünk lesz szívvel-lélekkel, minden lehetőséget felhasználva a felmentésért fáradozni. A szóban forgó felmentés megszerzését követően pedig, midőn majd a cseh király úr említett leánya a tizenkettedik életévét betölti, őt és férjét, Lászlót a mondott király úr haladéktalanul a gyakran emlegetett Magyarország határára tartozik elküldeni, és leánya hozományaként köteles lesz az akkortól számított egy éven belül Magyarbrodon 10 000 márka prágai garast – márkánként 56 garassal számolva – fizetni. E 10 000 márkát a mondott helyen tartozunk átvenni, hogy onnan tetszésünk szerinti helyére szállítsuk, a cseh király pedig valamennyi országlakosa nevében szavatolja az összeg biztonságos eljuttatását Trencsén váráig. Mi pedig viszonosan, említett fiunk hozománya gyanánt 15 000 márkányi ezüstöt tartozunk adni úgy, hogy minden egyes márkának 56 prágai garast kell kitennie. A két fél részéről nyújtott, összesen 25 000

márkát érő imént mondott jegyajándékot pedig olyan formában bocsátjuk az alább leírt javakban rendelkezésükre – mégpedig elkülönítve, hogy mind a cseh király úr leányának 10 000 márkát érő, mind a fiúnkat illető 15 000 márkányi hozomány megneveztessek –, miszerint az említett 10 000 márkának a Verőce, Segesd, Labád, Csehi, Aranyas nevű királynéi városokban – beleértve ispánságaikat, tisztartóságaikat, falvaikat és összes tartozékaikat –, továbbá Szentambrus, Szabás, a két Atád, Balhás, Ötvös, Darány, Csokonya és Újlak falvakban – s ezek minden haszonélvezetében –, míg a mondott 15 000 márkának Pozsegában és teljes kerületében, váraiban, városaiban, falvaiban, mezővárosaiban és minden egyéb haszonvételében kell kézzelfoghatóan testet öltenie.

A megegyezés szerint továbbá, ha történetesen fiúnk, László – akár halálunk előtt, akár után – úgy halna meg, hogy fiúval vagy fiúkkal rendelkezik, akkor a magyar királyságban e fiának vagy fiainak kell helyébe lépniük, és az ország örökségi jogon őket fogja mindenki mással szemben megilletni. Ha azonban lányt vagy lányokat hátrahagyva hunyna el, akkor azoknak aszerint kell majd örökölniük, amint azt Magyarország mindmáig megtartott szokása megkívánja. Abban az esetben viszont, ha nevezett fiúnk gyermektelenül költözne el e napvilágról, akkor menyünk, a mondott Anna, a szóban forgó mindkét jegyajándékot haláláig békességben birtokolhatja. Halála után pedig az a 10 000 márka, amelyet hozomány címén adott leányának a cseh király úr, visszaszáll majd öreá, illetve örökösire. A cseh király úr, illetve utódai pedig mindazon javakat, amelyek fentebb ezen 10 000 márka ellenértékéül kijelöltettek, mindaddig háborítatlanul birtokolhatják, amíg általunk vagy részünkről teljeskörű elégtételt nem kapnak eme 10 000 márkát illetően. És amikor mi vagy utódaink, az örökünkbe lépő magyar királyok, a fent nevezett Trencsén városunkban leszámoljuk és visszafizetjük ezt az összeget a mondott cseh király úrnak vagy örökösinek, továbbá gondoskodunk annak biztonságos elszállításáról Morvaország határáig, akkor az említett javadalmaknak ismét szabadakká és kötöttségektől mentesekké kell válniuk, ugyanakkor országglagosaink nevében megígérjük, hogy a szóban forgó összeg kiszállítása elé nem hárul majd semmilyen akadály.

Mindezekhez pedig az a kitétel is hozzáteendő, hogy ha a mondott házasságot nem sikerülne törvényesen megkötni – akár Anna vagy László valamelyikének halála következtében, akár az említett felmentés megszerzésének nehézsége miatt –, akkor sem mi, sem pedig a gyakran emlegetett cseh király úr nem leszünk kötelesek a jegyajándék megfizetésére, ugyanakkor viszont a szeretetünk és barátságunk jegyében létrejött szövetséget, illetve mindent, ami e vonatkozásban fentebb már érintve volt, mind magunk, mind pedig a cseh király úr sértetlenül tartozunk megőrizni. Továbbá, ha a cseh király úr bevégezné életét, úgy mi a cseh királyságot, nemkülönben pedig annak örökösait, összes területeikkel és jogaikkal együtt oltalmunkba vesszük, egyben kötelezettséget vállalunk és megígérjük, hogy azokat mint saját javainkat fogjuk óvni, és viszonyosan, ha mi találnánk távozni ezen árnyékvilágról – bár meg ne essék –, a cseh király úr is hasonlóképpen tartozik viseltetni gyermekeink, illetve magyar királyságunk iránt.

Annak érdekében pedig, hogy az összes és minden egyes előrebo-

csátott rendelkezés – és az is, amit a köztünk és a cseh király úr közötti szövetségben előzőleg határoztunk és rendeltünk – mindenben és teljességgel örök időkre épségben megmaradjon, a szent Evangélium érintésével, minden családságtól és álnokságtól mentesen esküt tettünk rá Nagyszombat városunkban, a kisebb testvérek Szent Jakab templomának nagyobbik oltárán, a külön ezért hívott tanúk jelenlétében – tudniillik a Krisztusban tisztelt atyák, kancellárunk László kalocsai érsek, Hinko olmützi választott püspök, alkan-cellárunk András fehérvári prépost, továbbá a tekintetes és nemes férfiak, Vilmos, a jülich-i gróf elsőszülöttje, Demeter tárnokmesterünk, Gottfried leiningeni gróf, Mikcs egész Szlavónia bánja, valamint Henrik vilmovi gróf előtt –, hogy azokat visszavonhatatlanul és sértetlenül, szilárd érvényben mindig megtartjuk, meghagyjuk és örökre megőrizzük, valamint ezen megállapodás egésze vagy bármely része ellen soha nem cselekszünk, vele sem jogilag, sem tevőlegesen szembe nem szegülünk.

Egyebek mellett pedig azt is kijelentjük, hogy mind a mondott cseh király úr gyakran említett leánya, mind pedig nevezett fiunk, amikor őt a megállapodás szerint elküldjük hozzá, miként az illik, egészségesek, testileg és szellemileg minden testi hibától mentesek lesznek.

A jelen oklevelet mindezen mondottak megszilárdításául és tanúságául állítottuk ki és erősítettük meg autentikus pecsétünkkel. Kelt Nagyszombatban, február Idusán, az Úr 1327. esztendejében.